

ADALÉK
SINKAI GYÖRGY¹⁾ ÉLETTIRATÁHOZ.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Ez erdélyi román tudós életét és irodalmi munkálkodását megírta. Papiu Ilarianu nem rég elhalt, szintén erdélyi származású bukaresti író, a ki hazánkban Pap Sándor néven ismeretes, fia mezőbodoni oláh lelkész Pap Jánosnak s az 1848—49-ki szebeni oláh Comitenek tagja volt; azután Oláhországba ment ki, ott főhivataltokat viselt, e mellett irodalommal is foglalkozott: írt az ottani radikális irányu politikai lapokba vezércikkeket, adott ki politikai és történelmi műveket, erdélyi nemzetiségi párti barátaival levelezést folytatott s Magyarország és Erdély egyesülését ostromolni, egykori honfitársai szívében az új *Dako-Romania* eszméjét ápolni és meggyökereztetni soha meg nem szűnt.

Az életíró Sinkait mint mátyrt állítja a bukaresti román akadémia elé, azért, hogy ő a balázsfalvi görög katolicus püspökkel, a halhatatlan nevű alapító Babb Jánossal volt viszálya következtében a román nemzeti iskolák igazgatói állomásáról 1794. elmozdított, s *Románok Krónikája* című műve a könyvvizsgáló bizottság által, mint veszedelmes irányú, 1814. nemcsak elkoboztatott, de a kéziratra a könyvvizsgáló által e megbélyegző ítélet iratott: *A könyv égetésre, szerzője akasztófára méltó.*

Hunfalvy Pál nagy tekintélyű tudósunk e havi irat 1878. évi kötete 347—356., 446—456., 656—667. lapjain: »*A Rumun Történetírás*« című alapos kritikájában egyebek közt e két kérdéstről is elmondja ellenkező nézetét s azt erős érvekkel támogatja. Nekem is alkalmam volt némi új, eddig nem használt adatokhoz jutni. Ugy hiszem, hasznos dolgot teszek, ha közlésökkel ezek bővebb fölvilágosításához járulok, hogy annál tisztábban derüljön ki a történelmi igazság s ne verjen gyökeret a balítélet.

¹⁾ Ezt *Sinkai* mint író, többnyire így használta; egyébiránt az ő teljes nemzetségi neve: *Sinkai Boér György* és nem *Sinkai Sinkai György*, amint művének 1853. évi jász-vásári kiadása címében tévesen iratik. Testvérei 1794. így írták alá magukat, midőn őt kezességén kibocsátatni kérték, amint ez hátrább előfordúl.

I.

Az iskolaigazgatóságból elmozdittatása.

Ennek hivatalos adatokon alapuló története ez.

A balázsfalvi püspök 1794. jun. 24. kötelessége szerint s hiveitől nógatva felírt az erdélyi kir. kormányzóhoz, gróf Bánffy Györgyhöz, sajnálattal tudatva, hogy ő Sinkait eleget intette, óvta s igyekezett a maga feslett élete megváltoztatására bírni; de már elcsüggedett, mert látja, hogy atyai tanácsának és intéseinek semmi foganata nincs, sőt nyilván azok ellen cselekedik; rossz szenvedélyei által legyőzve, többnyire otthon ül, az iskolákat nem látogatja, s mikor el is megy, egész külső magaviselete olyan, mintha Bacchust ábrázolná, nem tanítónak, de bohócnak látszik, a kit a tanulók nevetnek; a városi lakókkal veszekedik, őket megveri, a miért a megyei hatóság többször perbe is fogta s több hasonló tetteket követett el, melyekért a püspök több oldalról kérdeztetett: ha várhatja-e, remélheti-e még, hogy az ifjuság a rossz példa által erkölcsében meg ne romoljék? Sőt egyenesen arra is felhivatott, hogy őt állásától elmozdítsa. Kérte azért a kormányzót, rendeljen ki ellene nyomozó biztosokat, a kik a dolgot részrehajlatlanul megvizsgálják s az eredményt jelentsék föl, hogy a bajt helyesen megorvosolni lehessen. Ennek következtében Alsófejér-vármegye főbirája: Vajna Antal egy megyei tisztársával a nyomozásra kirendeltetett s azt végbe is vitte.

Nem sokára, jul. 22. Papp István káptalani prépost az egész káptalan nevében szintén kérte a kormányzót, hogy miután július 15. a végbevitt nyomozásból kitűnt Sinkainak, mint hivatala folytatására többé nem alkalmas embernek, elmozdittatása szükségessége: legyen kegyelmes azon intézethez, tőle szabadítsa meg s neveztesen ki oly egyházi férfit a monostor kebeléből, a ki az ifjuságot jó példával vezesse s a meglazult fegyelmet ismét helyreállítsa.

Ugyanazon évi aug. 19. a püspök újabban jelentette a kormányzónak, hogy a közélebbi években Alsófejér-vármegye tiszteltósága rendelkezésénél fogva, Vecza nevű szomszéd falu birói és hitesei egy, Sinkai György házánál lappangó szökött katona ujonczot elfogván: az ezért haragra gerjedt igazgató épen akkor az egész országból a normalis oktatás megtanulására berendelve volt iskolamestereket botokkal és más eszközökkel felfegyverkezettve, a nevezett hiteseket az utczákon addig kergette, mígnem erőszakosan visszahozta a püspöki tömlöczbe. A püspök a felsőbbség iránti kötelességétől indítatva a hiteseket elbocsáttatta. Ezért s a közelebb végbevitt nyomozás által Sinkai azon túlságra ragad-

tatta magát, hogy többek előtt kijelentette, hogy mihelyt alkalom adja elé magát, őt megöli; épen püspöki helyettese által értesült arról, hogy többed magával összeesküdt mind a püspök, mind azok elpusztítására, a kikiről azt hiszi, hogy a nyomozáskor ellene vallottak. Azóta folyvást fenyegető leveleket ír, sokakkal tiltva tanácskozik, nehány merészebbel gúnyiratokat készít s azokat mindenfelé elterjesztvén, őt a legalávalóbban kisebbíti, sőt nem rég tanítás közben az ifjúságot arra oktatta, hogy az embernek önmaga védelmére szabad mást megölni. Kéri tehát a püspök a kormányzót, hogy hasonló bűncselekvényektől és erőszakoskodástól őt hathatósan tiltsa el, különben kénytelen lesz őt és társait — mint tett Szent-Pál a bűnös korinthusival — a canonokban írt módon az egyházból kizárni s ezt a népnek hírré téve, őt Balázsfalváról elkergettetni. Midőn ezen jelentését végezni akarta, arról értesült — ugymond a püspök — hogy az igazgató többeknek úgy nyilatkozott, hogy ha gazdasszonyát elfogják, ő a püspököt és a provisort orozva megöli; szükségesnek véli azért őt a kellő óvatossággal fogságba helyezni.

A kormányzó erre újabban kiküldötte az elébbi nyomozó biztost; de midőn az Balázsfalván aug. 25. megjelent, már Sinkait letartóztatva találta; okáról kérdezősködvén, azon felvilágosítást kapta, hogy az előtti napon, aug. 24. a püspök a közel lakó egyik megyei alispánt, Gyujtó Sándort magához hivatván s panasztát előadván: midőn az Sinkait kikérdezte, úgy nyilatkozott, hogy többen vannak száznál, a kik összeesküdtek, s midőn az alispán neveiket kérdezte, azt felelte, hogy a halálra ugyan kész, de azok neveit föl nem fedezi. Mely botránkozató és rosra czélzó szavaiért az alispán őt bővebb vizsgálatig letartóztatta és őrizet alá tétette. Ezt megértvén a nyomozásra kirendelt biztos, a letartóztató alispánnak ajánlotta, hogy a megkezdett szelid vallatást mielőbb végezze be s terjeszsze a vármegye tisztsége elé, maga pedig a Sinkai gazdasszonyát, a ki czégéres életének főoka, a megye tömlöczébe kísértette.

Főispán b. Kemény Simon sept. 6-ki hivatalos jelentésében szintén aggodalmat keltőleg írt a kormányzóhoz: »A nemes vármegye tisztsége a Sinkai György botránkozással teljes szavait minden körülállásaival e hónap 3. fels. kir. Főigazgató tanácsnak megírta; mely dologról azután bővebben is értekeztvén a tisztséggel, ámbár úgy látja, hogy Sinkai György botránkozató szavait a méltóságos oláh püspök ellen végzett forralásokra kívánja v nni és magyarázni; de azoknak a szóknak kifejezése és csak betű szerént való értelme többre is magyaráztathatván, hogy ő további felsőbb rendelésig tisztesseges őrizet alatt legyen, illőnek sőt szükségesnek találta, mely iránt az alispánnak rendelést is tett, annál inkább,

hogy Sinkainak a Hora lármája után is voltak ily botránkozató szavai: *hogy a mely Hóra-világ elmúlt, ő annál különbet állít*, melyért fiskális kereset alatt is volt és nyelv-váltság büntetésén marasztaltatott el, a mi az ő nyughatatlan természetét s gondolatlan indulatos beszédűségét bizonyítja.«

A Sinkai elleni vádak kétfélék voltak: 1. *Személyesek*, mik a püspök és főbb káptalani férfiak élete fenyegetésére vonatkoztak, 2. *politikaiak* vagy közcsendháborítási és államellenes irányuak.

A jul. 15. kihallgatott 14 tanu: főpapok, tanárok, tanítók s tisztos városi lakók vallomása teljes bizonyítékot nyújt azon kötelességmulasztásokra, rendetlen életre, verekedésekre s más erkölcs elleni tényeire nézve, a mikért a püspök őt hivatalától fölfüggesztette. Mikor neki a 7 kérdő és vádpont feleletre kiadott, többnyire tagadta, egy részét módosítva elismerte, kötelessége teljesítésére nézve később bemutatott 3 bizonyítványt, egyet az alatta szolgált négy tanító mestertől sept. 3-ról, a mást Lerchenfeld József szebeni normalis iskolai főfelügyelőtől aug. 19-ről, harmadikat a gör. egyesült esperestek dec. 18-án tartott közgyűléséből, de mind 1792-ből, a mikorra a vádak nem terjedtek ki, a mit a körülmények teljesen igazolnak. E bizonyítványok 1-jének egyik aláírója, Fogarasi Mihály tanító-mester most épen úgy ellene vallott, mint a többiek. . . . Ez első bizonyítvány azonban néhány becses román irodalomtörténeti részletet tartalmaz, a miknek megemlítését szükségesnek látom, hogy t. i. több oláh elemi kézikönyvet írt, valamint megjegyzendőnek tartom, az egyik tanu — Pap István prépost — vallomását is, mely szerint Sinkaiban a nemzeti érzület oly kizáró és erős volt, hogy a midőn a kir. főkor-mányszék 1791. a magyar nyelvnek a normalis iskolákban tanittatását elrendelte, hogy a diák nyelvnek az legyen vehiculuma, ő a vezetése alattiakba nem hozta be, a miből következett, hogy oláhul kellett más iskolákban is a gyakorlatokat dictálni. Vádló — úgymond — nem látta igen nagy hasznát az ő igazgatásának; mert alatta ugyan egy fiu sem tanult meg sem magyarul, sem németül. . . . De lássuk Sinkai imént említett művei. »Írt ugyan is ő, és nyomtatásban kiadott 1. egy *kettős ABC*-ét, egyiket németül-oláhul, a másikat csak oláhul. Az elsőben a német olvasást a nyelvvel együtt az oláhokkal alaposan megismertette, a másodikban az oláh mestereket és ifjúságot szabályosan olvasni megtanította. 2. Írt *Oláh számtant*, a mi azelőtt oláhul kiadva sehol nem volt. 3. *Nyelvtant* az iskolák számára, úgy, hogy azáltal nemcsak a tanulóknak, de a tanítóknak is a hazai szükséges négy nyelv, ú. m. latin, magyar, oláh, német szabályait könnyen érthetővé és felfoghatóvá tegye. 4. *Oláh katekismust*, mely nem csak az ifjúság-

nak és tanítóinak, hanem az egész oláh papságnak — mint egyedüli ily tankönyv — rendkívül szükséges és hasznos volt. Írt még számos más művet is — úgymond a bizonyítvány — de mivel azok nem tartoznak a normalis iskolákra vagy nyomtatásban nem jelentek meg, mellőzik.« E bizonyítvány tartalmának az előbbi vallomással összevetéséből az tűnik ki, hogy valaki jó könyviró lehet, de abból nem következik, hogy a tanításban pontos is.

A vele közlött vádpontokra adott feleletéből jellemzőnek látom háromnak megemlítését. Arra a vádra, hogy templomban és nyilvános helyeken olykor ittas állapotában sirt, azt felelte: ha sirt, bűneit síratta. Arra, hogy az elfogott ujonczot magánál lap-pangtatta, úgy nyilatkozott, hogy azt már a megyével kiegyenlítette, miért kell ismét föllevenitni? Hogy szakácsnéja bűnös életű lenne, ő nem ismeri ez oldalról, a ki tudja, bizonyítsa be.

A rendes tanuvallatás után nem sokára külön írásbeli panaszt adtak be ellene *Wlád István*, a fogarasi püspöki megye presbytere s a humaniorák tanára, 1794. jul. 18-án, *Fogarasi Spiridion*, a káptalani consistorium tagja, jul. 16-ról, *László Philothens* a Szent-Vazul-szerzet volt prépostja és püspöki helyettes, jul. 18-ról, és *Gyulai Konstantin*, syntaxis tanára, szintén jul. 18-káról. Az első hite, neve aláírása alatt s pecsétével erősítve állítja: hogy Sinkai György a jul. 15-kén végbevitt nyomozás után az ő házába szokása ellenére kardosan és lármázva ment be s ott Gyulai Konstantin is jelen levén, sőt később Filipan Vazul philosophia tanára is megérkezvén, fenhangon kérdezte: Mit vallottatok ellenem? s akkor kardját kirántván, kiabál hangon mondotta: »Vagy én megbukom vagy a püspök, de én nem, mert én tanultam a jogot, tehát meg fog bukni a püspök. Most elvezíti a püspökséget, sőt meg fognak bukni négyen: *Bobu*, így nevezte gyalázólag Babb püspököt, *Dubelarju*, ezzel a névvel gúnyolta Timár Mihály hátszegi vicáriust, *Kujonu*, e szóval kisebbítette Káján Demeter consistoriumi jegyzőt és helybeli papot, és Papp István prépost.« Ezekon kívül még sokak becsületét sértette meg. Midőn kérték, hogy az efféléktől tartóztassa meg magát, azt válaszolta: ő már az összeesküvők és lázadók feje, s midőn újból intették ily szók ismétlésétől óvakodásra, kissé várta így felelt: »Ő a fejedelem és haza ellen semmit nem kezd, ő csak a püspököt, mint vádlóját és az ő czéljainak társait támadja meg, s akkor kardját a jelenlevők nagy megrettenésére és életök veszélyeztetésével fölemelte, dühösen vagdalózott vele, mellöknek és nyakuknak méregette s fenyegetőzött, hogy ezután két halálos fegyvert fog hordozni: egy kardot és botot . . .« A második hasonló hitelesség alatt tanusította, hogy Sinkait szemeivel látta jul. 16. délután mintegy 4 órakor kardosan, oly ittason bemenni

Wlád István rector-professorhoz, a királyi monostorba, hogy alig tudta nyelvét forgatni, ott — a mint értette — sokat lármázott. Másoktól hallotta, hogy avval dicsekedett ott létében, hogy hat személyt akarna elveszteni, kik közül az első lenne a méltóságos püspök, második a prépost Papp István . . . « A harmadik saját kézalírása, pecsége és lelkiismerete hitelessége alatt tanusította, hogy a jelölt napon Sinkai, szokatlanul, kardosan és részegen rohant be a monostorba s utóbb a prépost szobájába is, ott garázdálkodott s a püspök ellen fenekedett, e szókban törve ki: »*El kell, hogy veszítsem a Directorságot, de én is megteszem, hogy ő is elveszti a püspökséget; de Timár és Káján, sem lesz többé ember, hét embernek kell elvesznie.*« Ki a meg nem nevezett négy? nem mondotta meg. Midőn feddette, miért jött a monostorba fegyveresen, s hogy az ilyen nem igazgatóhoz illő, azt felelte: »*ő nemes ember, szabad fegyverrel járnia.*« Az utolsó bizonyosság tevő is azt tanusította, a mit Wlád István, megjegyezve, hogy Sinkai a kivont kardot Wládnak hasára, Philipánuak nyakára méregette, s fejét, karjait, lábát ide s tova forgatva, az ott levők rémületére, kardjával különböző vágásokat tett, miközben a püspököt mindenféle gyalázó szókkal és becstelentő kifejezésekkel illette. . . . «

Az öt letartóztató alispán sept. 1. kelt hivatalos iratában Sinkairól azt jelentette, hogy az aug. 24. Bényei József, püspöki jószágfelügyelő házánál az ő jelenlétében úgy nyilatkozott: »*hogy száznál többen vannak összeesküve, de nem nevezi meg, mert vele titokban tudatták; a balázsfalvi monostorban pedig többek előtt vallotta: hogy ő az összeesküvők vezére s a lázadás indítója,*« a püspök ellen gyalázó gunyiratokat készített s mindenfelé elterjesztette, de bűnrészeseit nem vallja meg, vagyonát letartóztatása előtti héten eladóvá tétette, sőt házát árverezésre is felajánlotta. Ezekért kellett őt letartóztatni.

Kevéssel ezután sept. 11. a megye főispánjától, b. Kemény Simontól is oly hivatalos jelentés érkezett a kormányzóhoz, mely Sinkai szándékainak s a püspök elleni vétkes törekvésének egészen komoly igazolását tartalmazta. »Miután tudósítását megtette — ugymond — a bizonyítás megszaporodott arra, hogy a parasztság nagyon fejébe vette s szelvében beszél, hogy ha katonának állanak, lakó örökségeik övéik lesznek, sőt hogy az apahidai oláh pópa úgy is hirdette ki, teljesen megbizonyosodott. A vármegye ezen nagyon megindult, elméjében forgatván, hogy a mult *Hóra* lármája is a parasztság hasonló reménységén volt fundálva, és akkor is a katonaságra való magok felajánlása előzte meg támadásukat. Azért minő orvoslás lenne szükséges, a megye leveléből a kormányzó át fogja látni. . . . Megindultak a vármegye rendei — ugymond tovább a főispán — a Sinkai György tudva

levő gonosz beszédjén is, ennek is félelmes következéseitől tartván, a pópáknak fennírt módon kivilágosodott indulatjáért, úgy, hogy e most folyó széken kényszerítettén, megállították azt, hogy ő ide behozassék és továbbra is kihallgattassék. Be is jött, kihallgatása foly, a pópák közül is sokan szembesítésre behívtak; a főispán úgy gondolja, most sem fog többre menni vallomása, mint eddig, és amint az indulatjokat lehet látni, Sinkainak bátorságban láthatását a rendek kívánni fogják, minthogy rebelliot és összeesküvést emlegetett, melyet homagialis kötelesség el nem hallgatni. Az apahidai pópát is fiskális kereset alá rendelték, mint a ki a parasztoknak értelmén kívül a községeknek olyat ígért, a mi a közcsendességet háborítja.»

A kormányzó, mielőtt a tanácsülésben az ügyet előadatná volna, sietett a főispánnal elnöki uton tudtára adni, hogy a parasztnépnek önkéntes katonáskodásra való beszegődése iránt Alsófejérvármegyén kívül sehonnan jelentés nem érkezett; azonban a kir. főkormányzók küldött e tárgyban kerülő rendelést mind a törvényhatóságokhoz, mind a két gör. vall. püspöklöz. Sinkai iránt rövid időn ki fog menni a már elvégzetetett főkormányzói rendelés a vármegyéhez, mely szerint ő fiskális kereset alá vették, hogy érdemlett büntetését elvehesse. Mindazáltal úgy látszik — jegyzi meg a kormányzó — minden eddig kinyomozott környülállásokból, az embernek geniusából és egyéb állapotjából, hogy a hang nagyobb a valóságnál, és hogy inkább a privata passio, mintsem valami publicum delictum fogja magát kimutatni. . . .»

»A zsemlés németre nézve, mivel azt a vármegye a magyar nemzetet gyalázó vakmerő bolond mondásáért nemcsak elfogatta, de ütések által is elégtételt vett magának, semmi reflexiója nem lehet — ugymond; közönségesen pedig azt tartja, hogy egy olyan csekély embernek oktalan beszédét megvetni talán még jobb volna, mert az olyan haszontalan emberek, ha látják, hogy az efféle impressiot csinál, annak gyakorlatában még inkább gyönyörködnek. . . .»

A mint említve volt, a kir. főkormányzók Sinkainak közkereset alá vetését sept. 11. 1794. kimondotta, az ügyet Alsófejérvármegye közönségéhez az iratokkal együtt további intézkedés végett áttette s botránkoztató szavaiért, fenyegetéseiért és tetteiért — ha teljesen bizonyosságra jönek — illő megbüntetését elrendelte.

A per elkezdődött. A megyei dolgok lassu menete, újabb kihallgatások s az ügynök Sinkai többféle követelése folytán bonyolultabbá léte miatt egy egész évig folyt. Sinkai megunt a szenvedését, káraiért neheztelt, szégyene bántotta, s mint nemes, kezességen szabad lábra helyezését kérte elébb 1794. sept. 27. a

vármegyei tisztségtől, azután — kérvénye nincs keltezve — a főispántól és megyei közönségtől, november 5. a kir. főkormány-széktől. A két első kérvényben felhozta indokul, »hogy ő nemes és birtokos, el nem távozhatik, közszolgálatban van, minek eleget kell tennie, hosszabb letartóztatása alatt vagyona elpusztul, két árva unokáját neveltetni a keresztényi és természeti szeretet parancsolja, neki a rásütött gyalázat bélyegét letörölnie s igazságát bebizonyítani kell.« Harmadik kérvényében bizonyítékokat hozott fel korábbi — 1792. — érdemeiről, mik főntebb idézve voltak, szabadkozott, hogy vádoltatása irigység műve, nem hogy a haza ellen szóval vagy tettel valaha vétett volna, de azt mindenek fölébe helyezte, helyezi most és fogja helyezni egész életében; a mely szókat inkább tréfásan és poharazás között, megfontolatlanul s másoktól kibővítve elejtett, azokkal nemcsak hogy a felséget vagy hazát, de a püspök ő méltóságát sem kívánta érinteni, mert azok különben is oly körülmények között voltak mondva, melyek a komolyan vételt kizárják. Ő inkább védte a püspököt ellenségeitől, vigyázatra figyelmeztette, nehogy ellene valaha gonoszat forralt volna, s ha gyalázták, azt is megjelentette, neveiket azért hallgatva el, mert csak bizalmasan tudta meg. Ezen okoknál fogva, miután már aug. 24. letartóztatása óta ártatlanul szenved, kéri kezességén szabadon bocsáttatását.

A két első helyről nemességének kérdés alatt léte indokából tagadó választ kapott, a harmadik a kérést a tudományügyi bizottsághoz [*Commissio Litteraria*] tette át azon okból, mert az ügy törvényes téren áll és Sinkainak a püspök és balázsfalvi növelő intézet irányában csak azon uton tisztázható követelései vannak. Ekkor folyamodott érette két testvére, kik neveiket sajátkezőleg így írták kérvényök alá: *Sinkai Boér András és Gergely*, a mi Sinkai valódi nevére elől tett megjegyzésemet teljesen igazolja. Kérésöket a kir. főkormányshoz octob. 9. Alsófejér-vármegye közönségéhez küldötte át véleményadás végett. Miközben a tudományügyi bizottság jelentést tevén: a megyei közönségnek sürgősen meghagyatott, hogy ez ügyben tudósítását mielőbb tegye meg. Erre a vármegye azon határozatot hozta, hogy a panaszló ügye végellátása előtt ne bocsáttassék szabadon, s ezt 1795. jan. 30. a kir. főkormányshoz jelentette, mely ezen késedelmes eljárást feddést érdemlőnek találta, a jelentést pedig, mint semmivel nem indokoltat, hiányosnak s apr. 22. költ. rendeletében meghagyta a vármegye közönségének, hogy a dolgokat folytassa serényebben s a kívánt tudósítást minél hamarabb megtenni ismerje kötelességének.

Sinkai békétlensége fokozódni kezdett. Most Lerchenfeld József normalis iskolai főfelügyelőhöz adott be kérést, a ki azt

1795. jul. 19. egyszerűen, minden ajánlás nélkül, fölterjesztette s a kir. főkörmányszéktől aug. 1. azon választ kapta, hogy az ügyet nagy nehézségek kapcsolatában a legfelsőbb kir. trónhoz szándékszik felvinni a fiscus, a szabad lábra helyezés iránti kérés tehát nem teljesíthető.

E közben Alsófejér-vármegye törvényes Derékszéke az ügyet 1795. jun. 18. fölvevén s 23. letárgyalván, a következő ítéletet hozta: »Miatán az alperes és tanuk utólagos nyilatkozataiból kijött, hogy Sinkai György azon szavai: hogy ő az összeesküvők vezére s a leendő lázadás [*Rebellio*] szerzője, nem a fejedelem és a haza csöndessége felháborítására czéloztak, hanem a méltóságos püspök urra, alperes — a mint a felperes fiscus kívánta — halállal nem büntetethetik, hanem mivel ezek oly botránkozató szók, melyeken a közbátorság kedvelői megindúlhattak, és az alperes ily szavaiért még 1791. is közkereset alatt volt, s nem hogy okult volna, de azután is alacsony cselekedeteivel és beszédeivel magát ujabban beszennyezte: ennél fogva tekintetbe vétetvén eddig szenvedett fogsága, melyet maga okozott magának, hogy az alperes nyelv-váltságon marasztaltassék, és megfizetvén a felperes fiscus perköltségét és fáradságát, szabadon bocsáttassék — meghatározatott.« Felperes felhívást jelentett, de a per nem bocsáttatott felsőbb bíróság elé... Ez ítélet következtében Sinkai igazgatói hivatalából végleg elbocsáttatott.

Amint ő e felsőbb határozatról értesült, octob. 10. folyomodott a kir. főkörmányszékhez s kérte igazgatói állásába visszahelyezését, melyből — úgymond — ártatlanul mozdíttatott el. A kir. főkörmányszék, bárha folyomodó a király és állam elleni lázadás vádja alól fel is mentetett, mégis az ellene folyt kétszeri fiscalis kereset s a nyomozásokból kitűnt erkölcsi és magaviselete tekintetéből, melyek egy igazgatóban meg nem tűrhetők, s mivel azon tisztet tisztességgel és nyuga lomban tovább amugy sem viselhette volna, kérésének helyet nem adott. Ekkor az erdélyi udvari cancelláriához folyomodott s onnan kérte, hogy hivatalába helyeztessék vissza, fogsága szenvedéseiért adassék elégtétel s kára térítessék meg. Ez a kir. főkörmányszékhez küldötte le a kérést azon rendelettel, hogy a hozott ítéletet hitelesített alakban küldje fel, hogy abból legyen meglátható: mennyiben volt bebonyóltva az ellene támasztott fiscalis kereset. Ez ítélet felküldése 1796. jun. 20. költ udv. cancell. rendelettel ismét sürgettetett s jul. 7. teljesítve lőn, mire september 9. azon legfelsőbb határozat adatott ki: »hogy mivel a felküldött ügyiratokból kitűnt, hogy a folyomodó rendetlen életmódja által megérdemelte, hogy elébb viselt hivatalából elmozdítottassék s közkereset alá vettessék, visszahelyezési kérésének eleget tenni nem lehet.« Ezt a kir. főkörmányszék

Sinkai értesítése végett octob. 5. költ rendeletében Alsófejérvármegye közönségével tudatta.

A mint az elfogulatlan olvasó átlátja, Sinkai hivatalból elmozdítása nem vallási indokból történt, a mint Papiu Ilarianu bizonyíttatlanul állítja; nem is Babb püspök üldözése következtében, a ki nagylelkü, áldozó, bölcs és népét szerető főpap volt, a kinek százezerekre menő alapítványából állnak fenn maig a görög katholicusok erdélyrészi iskolái, és a ki oly téves irányban járó eltántorodott embert, minőnek Sinkait amaz időben saját hitfelekezete tagjai és öntettei föltüntették, egy közintézet élén nem hagyni erkölcsileg köteleztetett; végre nem is politikai okokból, mert az ítéletben — a mint az megoldvasható — felforgatási irányu szavaira döntő súly nincs fektetve — ezt az ország kormányzója fennebb igen találóan jellemezte, — hanem csak is a maga hibás élete, nem paphoz illő tettei és oktalan beszédei alapján, melyek az előadottakban igazolva vannak.

Ezután nem sokára folyamodott Sinkai a Jerkovits oláh nyelv fordító eltávozásával megürült állomásért. »Nem meri — ugymond — magát minden hiba nélkülinek mondani, mert sok gyöngeségeit meg kell vallania; de legjobban ő tudja, hogy sokban érdemén feljül befeketítettett. Bizva a kir. főkörmányszék atyai kegyelmében, kéri, hogy megtekintve korábbi szolgálatait s a közjóra szentelt munkálkodását, a szóban levő állomást legyen kegyes neki adni. Ő bír képességgel arra, hogy oláh és más hazai nyelvekre fordítson, adjon neki tért és alkalmat annak bebizonyítására, hogy nem olyan, a minőnek mondták. November 7. költ rá azon stereotyp végzés: »folyamodó e hivatalra nem levén minősítve, kérelme tétessék félre.« Kétségen kívül van, hogy inkább elítéltetése indokai voltak a minősültség akadályai, mint tudományos képzettsége, a mi országszerte nyilván tudva és elismerve volt.

Utoljára 1797. május 22. kérte Sinkai a letartóztatása iránt legfelsőbb helyre beadott kérésére erd. udv. kancellariai leiratnak másolatban vele közlését, a mi junius 9. teljesítettett. Ez időn tul a közlevéltárakban nevével nem találkozunk a közelebbi időkb. hiressé lett *Dák-Román Krónikája* feltünése idejéig, a mivel 1813—14-ben jelent meg Erdély legfőbb kormányhatóságánál.

II.

A Dák-Római vagy Oláh Krónika bírálata és elkoboztatása.

Ma is létező hivatalos adatok szerint Sinkai e művének könyvvizsgálati rendes uton való megbíráltatása, a kinyomatásnak megtiltása s az eredeti kézirat elkobzása története ez.

Sinkai 1813. valószínűen jun. 1. (mert hivatalos keltezése jun. 2. adta be az erdélyi kir. főkegybíróhoz *Chronicon Daco-Romanorum sive Valachorum*¹⁾) sat. című kéziratát, melyen saját nyilatkozata szerint, negyven évig munkálkodott s azt két nyelven t. i. oláh és latin nyelven írta meg Kr. után 86-tól 1739. évig. Magyarországon — ugymond ő — ez már meg volt vizsgálva és helybenhagyva; de mivel Nagy-Szebenben Barth könyvnyomtatónál akarja kiadni, a kivel már szerződése is van, szükséges, hogy Erdélyben is megvizsgáltassék. Kedves hazája előmeneteléért írván azt, kérte megvizsgáltatását és helybenhagyatását. . . . A kézirat jun. 14. a könyvvizsgáló hivatalnak adatott át megvizsgálás és véleményadás végett. Megjegyzendőnek látom, hogy a kérvény mellett 3 zárat volt, nem Sinkai, de a hivatalos kezelő által megjelölve, melyekből két darab minden lehetőség szerint maga a kézirat oláh és latin szövege volt, a harmadiknak mivelta az iratokból nem tűnik ki. Azért hiszem a kéziratot két kötetűnek, mert a könyvvizsgálati hivatal elnöke, midőn később visszaküldi, két darabot zár jelentése mellé s a megvizsgálás másképen nem történhetett, mintha a mű mind oláh, mind latin nyelven bemutatattott.

Amint a harmadik zárat mivelta, úgy nem tudjuk hová létét is; mert ez a hivatalos iratokból ki nem tűnik.

Az erdélyi könyvvizsgáló hivatal elnöke ez időben a nagy-tudományú Mártonfi József püspök volt, barátja gróf Teleki Sámuel erdélyi cancellárnak, a maros-vásárhelyi könyvtár alapítójának, tagja a magyar Nyelvmívelő Társaságnak, gyarapítója a gróf Batthyány püspök által alapított gyula-fejérvári püspöki könyvtárnak, felvilágosult fő, minden szép és jó barátja, kiválóan jártas főleg a hazai történetekben. A könyvvizsgáló hivatal elnöke Kolozsváratt, 1814. mártius 5. a következő rövid jelentést tette a kir. főkegybíróhoz: »Sinkai György úr ily című művének: *Chronicon Daco-Romanorum seu Valachorum* első kötetét benyújtván a könyvvizsgáló hivatalnak, arról rövid vizsgálat készült, melyet a művel együtt a kir. főkegybíró elé terjeszt, *Mártonfi*, a vizsgálat elnöke.« Erre a következő végzés kelt: »Miután Sinkainak ezen, az Erdélyi Nagyfejedelemség közálladalmára nézve rendkívül veszedelmes műve a rajta levő jelzés szerint 1812. május 6-án Nagy-Váradon Szerdahelyi Antal kerületi kir. könyvvizsgáló által kinyomatásra minősültnek nyilvánítta-

1) Az 1853-ki jászvásári kiadásban Sinkai művének címe: *Kronika Romanilor*; de ez kétségtelenül modernizálva van, az eredeti s hiteles az, a mint ő maga nevezte el s a mint én az ő folyamodványából kiírtam. Lásd Hunfalvy bírálatában. *Századok*, 1870. 351. lap.

tott: a kir. főkörmányszék Tokody György nagy-váradai kir. felsőbb tanügyi igazgatót elnökileg hivatalosan felkérendőnek határozta az iránti felvilágosítás adásra: vajjon ezen mű ott már kinyomatott-e vagy nem? a ki erre jun. 18. azon feleletet adta, hogy az sem Váradon, sem Magyarországon sehol ki nem nyomtatott.

A kir. főkörmányszék erről a m. kir. helytartó tanácsot aug. 16. értesítvén, azon indoknál fogva, hogy mivel ezen könyv az itteni vizsgáló hivatal által olyannak találtatott, melynek nem csak kinyomatását megengedni nem lehet, de sőt az elkobzásra méltó, s ha mégis ezen könyv a magyarországi vizsgálat következtében valamiképp ottan megjelenik, annak könnyen rossz következtései lehetnek volna: megtalálta a helytartó tanácsot oly intézkedés tétele iránt, hogy az ottani vizsgálókhöz beadott, az erdélyi ügyekre befolyással levő könyvek ezentul az erdélyi könyvvizsgáló hivatalhoz juttatás végett a kir. főkörmányszékhez küldessenek át; mire az octob. 4. visszaírt, hogy az illető könyvvizsgálót a fenforgó ügy átbocsátása iránt feleletre fogja szólítani, de a másakra nézve a kifejezett óhajtásnak eleget nem tehet azon okból, mert a felsőbb kir. rendeletek szerint a közálladalmat illető minden kézirati művet a kinyomatás megengedése előtt ő felségéhez kell felküldeni. A kir. főkörmányszék a dolog ezen állását 1814. december 5. a végre irta meg az erd. udv. kancelláriának, hogy a magyarországi helytartótanácsához intézett előbbi megkeresésének sikert szerezni sziveskedjék.

E közben Sinkai kétszer folyamodott a kir. főkörmányszékhez vagy a vizsgálat megsürgetése, vagy művének visszaadása iránt; *először* 1814. mártius 27., melyre ápr. 14. ezen választ kapta: »A szóban levő mű ki nem nyomathatik«; *másodszor* junius 2-kán, s ebben eláadván, hogy kérésére tagadó választ kapott a nélkül, hogy a ki nem nyomathatásnak oka adatott volna; kéri a kir. főkörmányszéket — ezek saját szavai — hogy oláh nyelven irt s a kir. kormányzónak beadott művének három kötete, s azon latinul irt egy kötet, melyet az erdélyi róm. katholicus püspökhöz adott be, adassék vissza. Erre aug. 16. ezen válasz adatott: »A fenforgó mű nem olyan, hogy kinyomatása megengedethessék, sőt mint elkobzásra méltó, kérelmezőnek vissza sem adathatik.« A fogalmazvány oldalán ezen megjegyzés olvasható: »Előlemlített, oláhul irt, s három kötetből álló mű, mint zárlati tárgy (*Sequestrum*), megőrizés végett eltételezt az irodai kellékek szobájába (*ad Cubile Requisitorum.*)«

Minthogy lehetnek, a kik az erdélyi viszonyokat eléggé nem ismerik, meg kívánom jegyezni, hogy a kinyomatástól eltiltott kéziratoknak elkobzását s zárlat alatt tartását a kir. felség

nevében kiadott legfelsőbb udvari rendeletek határozták meg, a melyeknek keletkezése ritkán tulajdonítható magyar befolyásnak, ez kizárólag a bécsi legfőbb udvari rendőrség hivatali jogkörébe tartozott, a magyar kormányhatóságok és könyvvizsgáló hivatalok csak egyszerű végrehajtottak voltak. A lezárt vagy (ha úgy tetszik) elkobzott kéziratok idővel a kir. főkormányiszéki levéltárba adatnak be, onnan pedig a kolozsvári kir. Lyceum könyvtárába tétettek át. Ma is van azon levéltárban egy pár ilyen, a többi felsőbb engedély mellett a levéltárnak Buda-Pestre szállításakor az erdélyi Muzeumnak adatott át.

Miután Sinkaival nem közöltetett azon *könyvvizsgálói vélemény*, melynek alapján a kir. főkormányiszék által kéziratától a kinyomatási engedély megtagadtatott, nekem azonban az eredetiben kezeimben van, s miután az elkobzásnak az eddigiekben csak az akkori kormányrendszeren és felsőbb rendeleteken alapulását láttuk, de annak tudományi tekintetben jogosultsága felett itéletet alkotnunk ennek ismerése nélkül képesek nem vagyunk: szükségesnek s úgy a vizsgáló történeti álláspontja, mint általában azon kor gondolkodás módja megismerése tekintetéből hasznosnak látom, hogy azt úgy, amint a hivatalos iratokhoz mellékelve volt, hív. fordításban megismertessem. Címe ez: »*Észrevételek Sinkai György úr krónikájára.*«

»E könyv első kötete, mely 1183. évig jó le, Erdélyben ki nem nyomatható, mind azért, mert azt nem érdemli meg, mind azért, mert a közálladalomra nézve veszedelmes irányú. Már címe: *Oláhok Krónikája* sületlen, nevetséges, hamis véleményekkel és hozzávetésekkel teljes, s a mi e műben valamit ér, nem érthető az oláhokra, de *inkább nevezhető azon keleti és nyugati római császárok krónikájának, a kik Daciában vagy Daciáért háborút folytattak.* De így is fölösleges, vannak ennél jobb krónikák, daczára annak, hogy idézetekkel van elhalmozva, a minek azonban bizonyító erejét még elébb meg kellene vizsgálni, ha valaki evvel akarná idejét vesztegetni. Mily veszedelmes lehet az Erdélyre nézve, hátrább kitűnik.

JARAB ELEK.